

КӨШІ-ҚОН ПРОЦЕСІ ЖӘНЕ ЖАСТАР САЯСАТЫ

Әбден Аружан Мұратқызы

Abdenova98@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің 2 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі- PhD, доцент Байғабылов Н.О.

Өзектілікке байланысты көші-қон процестері егжей-тегжейлі зерделеуге лайық. Алайда, біз көші-қон сияқты ұғымның әртүрлі түсіндірмелерін қарастырудан бастауымыз керек. Қазіргі уақытта көші-қон мигранттардың келу және кету орындарындағы халық құрылымының өзгеруіне әсер ететін өте маңызды фактор болып табылады. «Көші-қон» терминінің латын тамыры бар, атап айтқанда «migratio»(лат.) - қоныс аудару. Алайда, көші-қон тұжырымдамасының қазіргі заманғы түсіндірмелері гетерогенді және құрылымы мен функционалдығы жағынан әртүрлі элементтерді қамтиды. Л. Рыбаковский «көші-қон» концептуалды аппаратының ерекшелігін атап өтті. Оның пікірінше, демографиялық ғылымда, көші-қонды зерттейтін басқа ғылымдарда сияқты, бірде-бір тұжырымдаманың көші-қон сияқты әр түрлі түсіндірмелері жоқ. В. А. Ионцев «Халықтың көші – қоны» ұғымының 36 анықтамасын отандық және 27 анықтаманы шетелдік әдебиеттерде атап өтті[1].

Әлеуметтануда көші-қон процестерін зерттеу көші-қон процестерінің маңызды сипаттамаларын олардың субъектілерімен органикалық байланыста көрсететін және оларға әсер ететін факторларды ескере отырып, институционалдық және ситуациялық сипаттағы, сондай-ақ объективті және субъективті аспектілерді көрсететін әлеуметтанулық талдаудың ерекше қырларын іздеуде жүзеге асырылуы керек. Көші — қон процесі қоғамның барлық салаларында халықты қабылдайтын да, беретін де әлеуметтік жағдайға әсер етіп қана қоймайды, сонымен бірге жағдайдың өзі де осы процеске әсер етеді. Әлеуметтанулық талдау үшін көші-қон процесінің қоғам өмірінің белгілі бір салаларына фактор ретінде әсер ету ауқымы мен сипатын анықтау, сонымен қатар зерттеу проблемалары мен мақсаттарына, критерийлер мен топтастыру белгілеріне байланысты олардың біліктілігінің белгілі бір жүйесін ұстану маңызды.

Негізгі топтау белгілері ретінде мыналарды атауға болады:

- барлық реңктері мен өтулері бар объективті және субъективті белгілер;
- қызмет (орын ауыстыру) субъектісіне қатынасы;
- қызмет объектісіне қатынасы (сыртқы, ішкі);
- әсер ету ауқымы;
- факторлардың нақты мәндерінің динамикасы және реттелуі;
- әрекет уақыты;
- әрекет сипаты (тұрақты, уақытша).

Көші-қон біздің мемлекет ауқымындағы процесс ретінде дамушы елдердің проблемасы болып табылады. Бұл Қазақстанның басты қалаларының дамуына әсер етеді. Біздің еліміздегі ішкі көші-қон басқа дамушы елдерден ерекше ерекшеленбейді. Көші-қон процестерінің көпшілігі басқа мемлекеттерге ұқсас. Көші-қоннан не күтуге болады? Мемлекеттік органдар арқылы мемлекеттің ішкі және сыртқы көші-қонын қалай бақылауға болады. Осыған байланысты көші-қон мәселелерін зерттеу қажет. Біз Қазақстанда белгілеп отырған ауқымдардағы ішкі көші-қон өңірлер мен ірі қалалардың, әсіресе Алматы мен Астананың дамуына елеулі түрде әсер етуі мүмкін жаппай құбылысқа айналады. Ішкі көші-қон процестерінен отандық «серпін» бағдарламасын алсақ болады. 2014 жылдан бастап Қазақстанда жастардың еңбекпен қамтылуына жәрдемдесу және білім беру мен Еңбек ресурстарын тең бөлу бойынша " Мәңгілік Ел жастары-индустрияға!"- "Серпін-2050". Бағдарламаның жұмысы қандай нәтижелер көрсетіп келеді. "Серпін-2050" жобасы

шеңберінде жұмыс кадрларының тапшылығын бастан кешіріп отырған еліміздің оңтүстік жұмыс күші артық өңірлерінен, донорлар деп аталатын өңірлерден Қазақстанның солтүстік, шығыс және батыс облыстарына оқу көші-қоны жүріп жатыр. Қазіргі уақытта жобаның донорлары 5 облыс – Алматы, Жамбыл, Қызылорда, Маңғыстау, Түркістан, ал қабылдаушы Тарап 9 облыс – Ақмола, Ақтөбе, Атырау, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Қостанай, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстары болып табылады. Айта кету керек, 2015 жылы бір жылдан кейін реципиенттер қатарына қосылған Атырау облысынан басқа барлық өңірлер жобаны іске асырудың бірінші жылынан бастап қатысуда [2].

Өңірлердің экономикалық дамуындағы біркелкілік ішкі көші-қонның өсуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, қалалық және ауылдық жерлерде кірістер мен даму мүмкіндіктерінің сәйкессіздігі елдің барлық өңірлеріне тән. Аудандар мен ауылдарда орта мектеп түлектерінің жұмыс табуға мүмкіндігі жоқ. Жұмыстың болмауы және ауылдар мен шағын қалаларда әлеуметтік инфрақұрылымның даму деңгейінің төмендігі ішкі көші-қонның және ауыл халқының қалаларға кетуінің негізгі қозғаушы күшіне айналуда. Алматы мигранттар үшін ең тартымды қала болып табылады. Ішкі және шетелдік инвестициялардың үлкен көлемі және басқа да экономикалық мүмкіндіктер, жалпы мұнда жұмыс орындарының көбеюі мигранттардың көбірек шоғырлануына әкеліп соғады, сонымен қатар бұл олардың басқа аймақтардан айтарлықтай ағылуына әкеледі. Алматыға жұмыс іздеп келген мигранттардың заңды жұмысқа орналасу және тұрғын үй алу мүмкіндіктері шектеулі болып келеді. Нәтижесінде Алматы төңірегінде бірқатар ірі қоныстар (шағын аудандар) қалыптасты, оларда тұрғындар тұрғылықты жері бойынша тіркеуде (тіркеуде) жоқ, өз тұрғын үйлеріне меншік құқығына ие емес, сапалы коммуналдық және әлеуметтік қызметтерге қолжетімділіктен айырылған және негізінен экономиканың бейресми секторында жұмыс істейді.

Ішкі көші-қон үрдістерін зерделеу экономикалық даму саясаты мен стратегиясын әзірлеу үшін қажет. Көші-қон ағынына тұрақты мониторинг жүргізбестен және оларға ілеспе факторларды бағаламай, әлеуметтік-экономикалық сипаттағы бірқатар проблемаларды соның ішінде жұмысқа орналастыру мәселелерінен бастап қоныстандыру орындарында тұрғын үй тапшылығына дейін шешу мүмкін емес болып табылады.

2007 жылы Қазақстан Республикасы Көші-қон саясатының 2007-2015 жылдарға арналған тұжырымдамасы қабылданды, халықтың ішкі көші-қоны саласындағы мемлекеттік саясаттың заңмен декларацияланатын міндеттеріне «көшіп-қонушылардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау» кіреді, сондай-ақ, ішкі көші-қон ағындарын оңтайландыру, көшіп-қонушыларды ел аумағы бойынша ұтымды қоныстандыруды қамтамасыз ету халықтың ішкі көші-қон мәселелерін шешу туралы заң қабылданған болатын [3].

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі аумақтық даму стратегиясын және Қазақстан Республикасының Ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру ескеріле отырып жүзеге асырылатын болады. 2008 жылы оралмандар мен күйзеліске ұшыраған ауылдардың тұрғындарын қоныстандыруға арналған «Нұрлы көш» бағдарламасы қабылданды, оны іске асыру 2009 жылы үш пилоттық облыстан басталды. 13 адам құқықтары жөніндегі Комиссия осы бағдарламаны іске асырудағы тәсілдерді теріс бағалады. Есеп комитеті сондай-ақ «Нұрлы көш» бағдарламасының 2009-2011 жылдары тұрғын үй бағдарламасы аясында қанағаттанарлықсыз орындалғанын атап өтіп, 2567 этникалық иммигрант отбасына берілді. Бұл ретте ішкі көшіп-қонушылар Бағдарламаның іс-шараларымен қамтылмаған". Есеп комитетінің пікірінше, бағдарламалар іс жүзінде фрагменттік сипатта болды. Тиісті мониторинг және оның іс-шараларын іске асыру бойынша ведомствоаралық өзара іс-қимыл ұйымдастырылмаған [4].

«Халықтың көші-қоны туралы» ҚР Заңы Ішкі көшіп-қонушылардың негізгі құқықтары мен міндеттерін бекітеді.

Ішкі мигранттардың құқығы бар:

- 1) Қазақстан аумағында еркін жүріп-тұру, тұрғылықты жерді еркін таңдау,

сонымен, заңмен белгіленген жағдайларды;

2) тұрғылықты немесе болатын жерінен мәжбүрлеп орын ауыстырудан қорғауды қамтамасыз етуге міндетті;

3) жұмысқа орналасуға жәрдемдесу.

Қазіргі уақытта Қазақстан заңнамасында «азаматтарды тіркеу тұрғын үйлерде, пәтерлерде, бау-бақша серіктестіктері мен кооперативтерінің саяжай құрылыстарында, жатақханаларда, қонақ үйлерде, демалыс үйлерінде, санаторийлерде жүзеге асырылады» деп көзделген. Ішкі көші-қон бойынша статистикалық деректерді Статистика агенттігі көші-қон полициясы комитетінен және ІІМ-ге қатысты Халыққа қызмет көрсету орталықтарынан келіп түсетін ақпарат негізінде тіркеу және есептен шығару кезінде толтырылатын келу және кету статистикалық есебінің талондарына сәйкес қалыптастырады. Егер азамат ел шегінде тұрғылықты жерін ауыстырса, бірақ бұл ретте бұрынғы тұрғылықты жері бойынша есептен шықпаса, онда оның қоныс аударуы ішкі көші-қон бойынша статистикада көрсетілмейді [5].

Соңғы жылдары мемлекеттік органдар ішкі көші-қон және жастар саясаты саласындағы бірнеше заңнамалық бастамаларды әзірлеп, енгізді. Бұл ретте мемлекеттік жастар саясаты жастар көші-қонын қарамайды, ал көші-қон процесін реттейтін заңдар мен басқа да нормативтік-құқықтық актілер жеке қабылданды және жастар саясаты саласындағы бастамалармен тұжырымдамалық біріктірілмеді. Бұл бастамалар өздеріне қатысты адамдардың пікірлерін ескерусіз жасалады, бұл олардың тиімділігін айтарлықтай төмендетеді. Фокус-топтардың қатысушылары талқылау барысында бұл бастамаларды «ауылға арналған бағдарламаларға ақша бөлу» деп атады. «Жастар саясаты» бағдарламасының тиімділігіне баға беру мүмкін емес, себебі Жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар басқармасы «практикаға жіберілгендердің саны» бойынша ғана есеп береді, яғни тек уақытша жұмысқа орналасқандар жайлы есеп береді. Практиканы өтуден кейін жұмысқа орналасқандардың саны, яғни жастарға арнап тұрақты жұмыс орындарының құрылуы басты көрсеткішке айналуға тиіс. Басқарманың есебінде мұндай деректер жоқ, және есептілік нысанында ондай көрсеткіш ескерілмеген. Жастарды білім алғаннан кейін ауылға қайтаруға арналған әрекеттер олардың тартымдылығына қарамастан жан-жақты ойластырылмаған бастама болып қалуда, себебі ауыл мен аудандардағы инфрақұрылымды дамытпай кадрларды көпке дейін ұстап қала алмайды. Фокус-топтарының қатысушылары атап өткендей, ауылды жерлерде өркениетті өмірге арналған су құбыры, үздіксіз электр мен қамту, газ, жолдар, Ғаламтор, спорттық және мәдени нысандар тәрізді ең қарапайым жағдайлар жасалмаса, жастар ол жерлерде қалмайды. Ауылды жерлерде мұндай инфрақұрылым бюджеттік қаражаттың есебінен құрылғанның өзінде оны үнемі жұмыс күйінде ұстап отыру қажет.

Қорытындылай келес, Мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асырудың тиімділігі ведомствоаралық іс-әрекеттердің әлісіздігіне орай, мемлекет органдарының қызметі бойынша толық есеп бермеуі және ашықсыздығына орай төмендеуде. Алматыда жастар саясатының мәселелерімен айналысатын екі мемлекет органының: Жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқарма мен Жастар саясатын дамытудың мемлекеттік қорының болуына қарамастан жас көшіп-қонушылардың мәселелері олардың бірде-біреуінің мүддесіне жатпайды. Бұл мекемелер негізінен жастар саясатының көріністік бөлігімен: фестивальдер, акциялар және т.б. ұйымдастырумен айналысады, ал Алматыға өзге аймақтардан келген жастардың басым көпшілігі өз мәселелерімен өздері айналысуда.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 22.07.2011 ж. № 477- IV «Халықтың көші-қоны туралы» заңы (27.04.2012 ж. қатысты өзгертулермен).
2. Қазақстан Республикасының «Халықты жұмыспен қамту туралы» заңы. ҚР 27.06.2011 № 444-IV заңына сәйкес енгізілген өзгертулер мен толықтырулармен.
3. Қазақстан Республикасының 7.07.2004 ж. № 581 «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясаты туралы» заңы.

4. Қазақстан Республикасының ауылдық аймақтарын дамытудың 2004-2010 жж. арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 10.07.2003 ж. № 1149 Жарлығымен бекітілген.

5. «Нұрлы көш» бағдарламасы. ҚР Үкіметінің 02.12.2008 ж. №1126 қаулысы.

УДК 364.14

СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА С ДЕТСКОЙ БЕЗНАДЗОРНОСТЬЮ И ИНСТРУМЕНТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ (НА ПРИМЕРЕ АНАЛИЗА КЕЙСА)

Әбутәліп Әсілжан Әбдімәлікұлы

asyl_95@bk.ru

Магистрант ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Факультета Социальных наук,
кафедра Социологии, Нур-Султан, Казахстан
Научный руководитель – Мухамбетова К.А.

Вытеснение на «обочину жизни» значительного числа детей, становящихся на путь беспризорничества и бродяжничества, - процесс, требующий профессионального внимания социальных работников, государственных и общественных институтов (системы образования, правоохранительных органов и т.д.). Беспризорные — это несовершеннолетние, лишённые педагогического надзора и попечения и живущие в условиях, вредно действующих на их общественные проявления и здоровье. Беспризорниками надо считать не только детей, потерявших родителей или опекунов и домашний очаг. Если родители или опекуны лишают детей пищи, грубо с ними обращаются, толкают их на преступления, подвергают насилию или пренебрегают родительскими обязанностями, их дети тоже могут считаться беспризорными.

Беспризорность и бродяжничество - это не только личная драма ребёнка, подростка, молодого человека, это ещё и социальное бедствие, социальная опасность, которая выражается в том, что:

- 1) из первичных общественных ритмов (учебы, труда) выключается большая группа людей, снижается трудовой и образовательный потенциал общества;
- 2) создается питательная среда для преступников и дополнительный криминальный фактор: беспризорники и «бомжи» являются частыми участниками драк, краж, грабежей, тяжких преступлений;
- 3) живущие в антисанитарных условиях представители социального «дна» часто выступают и жертвами, и разносчиками различных заболеваний;

Исходным пунктом организации социальной помощи беспризорникам и «бомжам», ликвидации беспризорничества как социальных феноменов является выяснение их причины на макро-, микросоциальных и личностных уровнях [1].

В соответствии с целями магистерского исследования проблем технологий кейс-менеджмента в работе с детьми – жертвами безнадзорности, было решено проанализировать телевизионные материалы, посвященные данной проблеме. Для изучения инновационных технологий работы с данной категорией населения, были выбраны передачи, которые раскрывают проблемы, методы и технологии социальной работы в отношении детей-Маугли. Разработка темы отношений к детям-Маугли показала масштабы бедствия. В начале работы, был составлен протокол №1 выпуска новостей Телеканала «Ертис», на тему: «Дети-Маугли в Экибастузе» от 15 февраля 2022 года [2].

Анализируя ТВ новости «Дети-Маугли в Экибастузе», мы выявили, что шокирующая история произошла в Экибастузе. Волонтеры выехали по сигналу жильцов одного из домов, которые говорили, что в квартире соседей дебоширят, попросили разобраться. Исходя из алгоритма действия кейс менеджера мы, в начале статьи должны осуществить прием/открытие случая, которые мы сформулировали как «Кейс №1. Любовь Зейналова».